

TÜRKİYE’NİN AVRUPA EKONOMİK TOPLULUĞU’NA ÜYELİK BAŞVURUSU’NUN BASINA YANSIMALARI

Kaan GAYTANCIOĞLU*

Özet

Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Federal Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg tarafından 1957’de kurulmuştur. Ekonomik temeller üzerine kurulan AET’ye Yunanistan’ın 15 Temmuz 1959’da başvurusu üzerine dönemin Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu, Türkiye’nin de üyelik başvurusunda bulunması için harekete geçmiştir. Zorlu, Celal Bayar ve Adnan Menderes ile görüşüp, Amerika Birleşik Devletleri’nin de olurlarını aldıktan sonra başvuru belgesini hazırlamış ve 31 Temmuz 1959’da Türkiye’nin AET’ye üyelik için başvurmasını sağlamıştır. Başvuru, kamuoyundan gizlenmiştir. Çünkü AET’nin başvuruyu olası reddi, sıkıntılı günler geçiren Demokrat Parti’nin (DP) muhalefete karşı güç kaybetmesine neden olabilecektir¹. Fakat başvuruya ilgili haberlerin basında sıkça yer alması üzerine Hükümet, DP’nin yarı-resmi yayın organı niteliğindeki Zafer Gazetesinde 7 Ağustos 1959’da yayınlanan “Müracaatımıza Dair Haber...” başlıklı haberle, başvuruyu Türk kamuoyuna duyurmuştur.

Bu çalışma, Türkiye’nin AET’ye üyelik başvurusunun Türk basınına yansımalarını ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu dönemdeki Türk basını taranmış olup, gazete başlıkları incelenmiş ve köşe yazarlarının Türkiye’nin AET’ye üyelik başvurusuna yaptıkları yorumlar analiz edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Ekonomik Topluluğu, Demokrat Parti, Üyelik Başvurusu, Zafer Gazetesi, Yunanistan.*

Abstract

European Economic Community (EEC) was established in 1957 by West Germany, France, Italy, Belgium, Nederland and Luxembourg after the Second World War.

---

* Öğretim Görevlisi, Namık Kemal Üniversitesi.

¹ Çağrı Erhan, Tuğrul Arat, “AET’yle İlişkiler”, Baskın Oran (ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt I, 7. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s.819.

Foreign Minister of the term, Fatin Rüştü Zorlu, took action to apply for membership of Turkey to EEC which was established on economic basis, after Greece's apply in 15 June 1959. Zorlu supplied Turkey's membership application to EEC after taking permission from United States of America and meeting with Celal Bayar and Adnan Menderes. Application was kept secret from public opinion. Because potential rejection of application to EEC, could cause power loss for Democratic Party who was facing on hard times to opposition group. Nevertheless, government announced the membership application to Turkish public opinion with the title of this news: "Müracaatımıza Dair Haber..."

This paper aims to explain the reflections of Turkey's application to EEC in the Turkish media by researching titles of Turkish newspapers, comments of Turkish newspapers' columnists.

Key Words: *European Economic Community, Democratic Party, Membership Application, Zafer Newspaper, Greece.*

Giriş

1699 Karlofça Antlaşması ile Avrupa'nın üstünlüğünü kabul etmeye başlayan Osmanlı İmparatorluğu, öncelikle askeri konularda Avrupa'yı örnek almaya yönelmiştir. Sultan III. Ahmet, Lale Devri olarak bilinen dönemde askeri konuda reform hareketinin öncülüğünü yapmış fakat orduya Avrupa yöntemlerini benimsetme çabaları, ulema-yeniçeri ittifakı tarafından engellenmiştir². İşte bu dönemden Osmanlı İmparatorluğu yıkılincaya kadar geçen sürede Avrupa, askeri, ekonomik ve siyasi konularda model alınmış, bir anlamda Avrupalı ülkeler arasına girilmeye ve Avrupalılar gibi olunmaya çalışılmıştır.

29 Ekim 1923'te Türkiye Cumhuriyeti kurulunca, Mustafa Kemal Atatürk'ün de dış politika tercihi Batılı ülkelerden yana olmuştur. Bu dönemde Mustafa Kemal Atatürk'ün dış politika ilkeleri "Tam Bağımsızlık", "Ulusal Egemenlik" ve "Batılılaşmak" ekseninde olup Türkiye ile Avrupalı devletler arasında ilişkilerin geliştirilmesini esas almıştır³.

İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından Türkiye Cumhuriyeti, iç ve dış etkenlerce belirlenen yeni konjonktürde, bir kez daha çok partili bir siyasal yaşama geçiş kararı almış ve Batılı ekonomilere uyum için gereken adımları atmaya başlamıştır. İşte tam bu dönemlerde 1957'de kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) başvuru gündeme gelmiştir. Ekonomik temeller üzerine kurulan AET'ye Yunanistan'ın 15 Temmuz 1959'da başvurusu üzerine dönemin Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Türkiye'nin de üyelik başvurusunda bulunması için harekete geçmiştir. Zorlu, Celal Bayar ve Adnan Menderes ile görüşüp, Amerika Birleşik Devletleri'nin de olurlarını aldıktan sonra

² Feroz Ahmad, **Bir Kimlik Peşinde Türkiye**, Çev.Sedat Cem Karadeli, 2. Baskı, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007, s.26.

³ Hasan Berke Dilan, **Atatürk Dönemi Türkiye'nin Dış Politikası**, İstanbul, Alfa Yayınları, 1998, s.4.

başvuru belgesini hazırlamış ve 31 Temmuz 1959'da Türkiye'nin AET'ye üyelik için başvurmasını sağlamıştır.

Çalışma, Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) başvurusunun Türk basınına yansımalarını içermektedir. Konunun sınırlandırılması bakımından çalışma, 30 Temmuz 1959 ile 31 Ağustos 1959 tarihlerini kapsamaktadır. Bu tarihler arasında Zafer, Akşam, Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet, Tercüman ve Vakit gazeteleri taranmış ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'na başvurumuz hakkındaki haberler ve yorumlar incelenmiştir.

Başvuru'nun Basına Yansıması ve Diğer Gelişmeler

(30 Temmuz 1959 -31 Ağustos 1959)

Türkiye, 1950'lerin ikinci yarısında, ekonomik ve siyasal şartlarda yaşadığı sıkıntı nedeniyle zor günler geçirdiği için, Avrupa'da yükselmekte olan bütünleşme hareketine önceleri kayıtsız kalmıştır⁴. Bu yüzden basında da Avrupa'daki bütünleşme hareketi kendisine pek yer bulamamıştır. Önceki dönemlerde Avrupa'daki oluşumlara üyeliği bir fırsat olarak gören Türkiye, bu harekete ilk başlarda sıcak bakmamıştır. Fakat Türkiye, iç politikada yaşadığı bunalıma ve Avrupa'daki bütünleşme hareketinin geleceğinin belirsizliğine rağmen 1959 yılından itibaren tarihsel, ideolojik, ekonomik ve siyasal etkenlerden kaynaklanan bir güdüyle AET'yle (çalışmanın çoğu kısmında "Müşterek Pazar" ismi kullanılacaktır) yakın ilişkiye geçme yollarını aramaya başlamıştır⁵. Bu dönemden itibaren Türkiye'de Müşterek Pazar'a başvuru gündeme gelmeye başlamıştır.

Türkiye'nin Müşterek Pazar'a başvurmak için harekete geçmesini hızlandıran etken ise Yunanistan'ın başvuru haberinin Ankara'ya ulaşması olmuştur. Dışişleri Bakanlığı'nda ekibiyle yapmış olduğu fikir alışverişi sonrasında, dönemin Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu bir an önce, Çok Taraflı Ekonomik İşler Genel Müdürü'nü, gerekli hazırlıkların yapılması için görevlendirmiştir⁶. Konu ilk ve son kez olmak üzere 30 Temmuz 1959'da, yani başvurudan sadece bir gün önce Bakanlar Kurulu'na getirilmiştir. Cumhurbaşkanı Celal Bayar dışında toplantıda dönemin Başbakanı Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile birlikte Maliye Bakanı Hasan Polatkan, Devlet Bakanı Samet Ağaoğlu, Ticaret Bakanı Hayrettin Erkmən gibi bazı bakanlarla, ilgili bürokratlar da yer almışlardır. Başvuru için yapılacak girişime Samet Ağaoğlu dışında kimse itirazda bulunmamıştır⁷. Bir anlamda başvuru kararı "tepeden inme" yöntemlerle alınmıştır⁸. Toplantı yapılmadan önce başvuru haberi çoktan basına sızdırılmıştır. Bundan sonra gazetelerde başvuru haberleri ardı ardına çıkmaya başlamıştır.

Türkiye'nin AET'ye başvurduğu ve başvurusunun daha sonra görüşüleceği haberi ilk olarak; 30 Temmuz 1959 tarihli Akşam Gazetesi'nde yer almıştır. Bu haberde,

⁴ Ibid., Erhan, Arat, 2003, s.811.

⁵ Ibid., Erhan, Arat, 2003, s.813.

⁶ Şaban Çalış, **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri**, 3. Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2006, s.70.

⁷ Çalış, **op. cit.**, 2006: 70.

⁸ Veysel Bozkurt, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Bursa, Vipaş Yayınları, 2001, s.261.

Türkiye'nin, Yunanistan ile aynı tarihte Müşterek Pazar'a üyelik için müracaat ettiğini, bunun karşılığında Yunanistan'ın kabul edilip Türkiye'nin müracaatının konuşulmadığı iddia edilmiştir. "Avrupa Müşterek Pazarı'na Alınmıyoruz" başlıklı yazıda dönemin ekonomisinin müracaatın kabul edilmesini geciktirdiği şu cümlelerle yer bulmuştur:

"Belçika'nın başkenti Brüksel'de toplanan Avrupa Müşterek Pazarı Dışbakanlar Konseyi muhtelif konular arasında Türkiye ile Yunanistan'ın teşkilata alınmaları talebini görüşmüştür. (...)Yunanistan, altı memleketin (Fransa, Batı Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg) dâhil bulunduğu Avrupa Müşterek Pazarı devletlerine Türkiye ile aynı zamanda müracaat etmişti. İngiliz gazetesi Manchester Guardian'ın yazdığına göre Fransa'nun desteği ile Yunanistan birliğe hemen kabul edilmiştir. Fakat Türkiye'nin müracaatının görüşülmesi bazı sebepler yüzünden geri bırakılmıştır. Konseye yakın çevrelerden ifade edildiğine göre Türkiye'nin iktisadi durumu istikrar kesbetmeden birliğe alınmayacaktır..."⁹.

Akşam'ın bu haberi hemen ertesi gün, Dışişleri Bakanlığı'nın (Çalışmanın çoğu kısmında "Hariciye Vekâleti" ismi kullanılacaktır) Zafer Gazetesi'nde yayınladığı bir bildiri ile yalanlanmıştır. Bu dönemde Zafer Gazetesi, iktidarın adeta "sesi" olmuştur. "Henüz Müracaat Etmediğimiz Pazar Hakkında Yayınlanan Asılsız Haber" başlıklı haberde Türkiye'nin Müşterek Pazar'a girmek için herhangi bir girişim yapmadığı Zafer Gazetesi'nde çıkan bu bildiride dile getirilmiştir:

Düinkü Akşam gazetesinde "Avrupa Müşterek Pazarı'na alınmıyoruz", başlıklı bir yazı intişar etmiştir. Doğru olmayan bu haber dolayısıyla aşağıdaki açıklamanın yapılmasına lüzum görülmüştür: Avrupa serbest mübadele bölgesi tesisi hususunda Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı içinde cereyan eden müzakereler müsbet bir neticeye varamayınca, bir yandan daha önce Fransa, İtalya, Almanya ve Benelüks memleketlerinin kurduğu Müşterek Pazar, diğer yandan mezkûr teşkilatın geriye kalan azasından İngiltere, İsveç, Avusturya, Portekiz ve İskandinav devletlerinin bir küçük serbest mübadele bölgesi ihdasına karar verdikleri malumdur. Bu vaziyet muvacehesinde aynı teşkilat azasından Türkiye, Yunanistan, İspanya, İzlanda ve İrlanda gibi az gelişmiş memleketler de bu iki grup arasında kalmıştır. (...)Halen bahis konusu iki grup arasında bulunmakta olan Türkiye her iki gruba da temas halinde olup, kalkınmasının temini esbabının istikmaline çalışmaktadır. Fakat ne birinci, ne de ikinci gruba girmek hususunda henüz herhangi bir müracaat yapmamıştır. Binaenaleyh Türkiye'nin talebinin reddedildiği haberi tamamıyla asılsızdır. Müttefikimiz Yunanistan ise yaptığı müracaatlardan Türkiye'yi bilhassa haberdar etmektedir. Aldığımız resmi

⁹ "Avrupa Müşterek Pazarına Alınmıyoruz", **Akşam**, 30 Temmuz 1959, s.1.

*malumata göre, Yunanistan Eylül'de Müşterek Pazar ile müzakerelere girişecektir*¹⁰.

Hariciye Vekâleti'nin başvuru haberini yalanlaması veya bir süre gizlemesinin çeşitli nedenleri olduğu söylenebilir. Fakat en önemli neden, AET'nin başvuru reddetmesi halinde muhalefetin bunu kullanabileceği endişesinden kaynaklanmıştır¹¹. Bir anlamda Menderes Hükümeti, Brüksel'den “müspet” cevap alıncaya kadar konuyu kamuoyundan gizlemek istemiştir¹².

Hariciye Vekâleti'nin Akşam'ın haberini yalanlaması üzerine, 31 Temmuz 1959 günü Akşam Gazetesi “Avrupa Müşterek Pazarı'na Alınmıyoruz” ifadesini “Müşterek Pazara Henüz Müracaat Edilmedi” başlığıyla düzeltmiştir. Haberde, Türkiye'nin, Altılar (Fransa, F.Almanya, İtalya, Lüksemburg, Hollanda ve Belçika) ve Yediler (İngiltere, İsviçre, Avusturya, Portekiz, Danimarka, Norveç ve İsveç) ismi verilen iki gruba da temas halinde olduğu ve durumu analiz ederek ülke için hayırlısını seçeceği belirtilmiştir. Henüz iki gruba da girmek için herhangi bir talepte bulunulmadığı, dolayısıyla Türkiye'nin talebinin reddedilmiş olmasının da mümkün olmadığı ifade edilmiştir¹³.

Türkiye'nin Müşterek Pazar'a kabul edilmediğine dair bir yazı da 1 Ağustos 1959'da Yenigün Gazetesi'nden “O.E.C.E.'ye Bağlı Devletlerden Yalnız Türkiye, Avrupa Müşterek Pazarı Dışında Kalıyor” başlığıyla yayımlanmıştır. Bunun üzerine Hariciye Vekâleti, yine “yarı-resmî” yayın organı niteliğindeki Zafer Gazetesi'nde bu haberi yalanlama gereği duymuştur:

*Ankara'da münteşir Yenigün Gazetesi'nin dünkü nüshasında “O.E.C.E.”ye bağlı devletlerden yalnız Türkiye, Avrupa Müşterek Pazarı dışında kalıyor” başlıklı bir yazı çıkmıştır. Halbuki, Türkiye'den başka İrlanda, İzlanda ve İspanya'da henüz ne Müşterek Pazara, ne de küçük serbest mübadele bölgesine dâhil değildir. Yunanistan'a gelince: Bu devletin Müşterek Pazar'a iltihakı talebi prensip itibariyle kabul edilmiş ise de iltihak şartlarının müzakerelerine henüz başlanmamıştır. Esasen bu hakikat Vekâletimizce evvelki gün başka bir gazetenin yanlış haberi üzerine neşredilen tebliğde açıkça belirtilmiştir. Bu tebliğin bizzat Yenigün Gazetesi'nin dünkü nüshasında neşredilmiş bulunduğunu da bilvesile hatırlatmak isteriz*¹⁴.

Yenigün ve Akşam Gazetelerinin ardı ardına çıkardıkları haberlerle, iktidarı, Müşterek Pazar'a müracaat için yönlendirmek istedikleri düşünülebilir. Çünkü haberlerde Yunanistan'ın üyeliği sıkça işlenmiş ve Türkiye'nin ekonomik olarak bu durumdan zararlı çıkacağına altı çizilmiştir. Belki de müracaat haberlerinin bu kadar

¹⁰ “Henüz Müracaat Etmediğimiz Pazar Hakkında Yayınlanan Asılsız Haber”, **Zafer**, 31 Temmuz 1959, s.1.

¹¹ Erhan, Arat, 2003: 819.

¹² Çalış, 2006: 73.

¹³ “Müşterek Pazara Henüz Müracaat Edilmedi”, **Akşam**, 31 Temmuz 1959, s.1.

¹⁴ “Hariciye'nin Açıklaması”, **Zafer**, 02 Ağustos 1959, s.1.

çok dolaşmasında, iktidardaki Müşterek Pazar yanlılarının etkisi olduğu da söylenebilir. Zaten toplantı yapılmadan önce basına başvuru haberi gizlice sızdırılmıştır.

Diğer yandan, Türkiye'nin Müşterek Pazar'a başvuru haberi resmi olarak ilk defa Associated Press tarafından duyurulmuştur. Bunun üzerine Türkiye'deki gazeteler birer birer Türkiye'nin Müşterek Pazar başvurusunu gündeme taşımışlardır. Bu haberler karşısında Hariciye Vekâleti herhangi bir yalanlamaya gitmemiştir.

5 Ağustos 1959 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde çıkan "Müşterek Pazar İçin Türk Talebi" başlıklı yazıda Türkiye'nin Müşterek Pazar'a başvurusunu mektup aracılığıyla 31 Temmuz'da yaptığını Türk kamuoyuna duyurmuştur:

Bu camiaya girmek için 31 Temmuzda baş idareci Hallstein'a mektupla müracaatta bulunduğumuz ifade ediliyor. Avrupa Müşterek Pazarı'nın bir idarecisi bugün Türkiye'nin bu iktisadi camia ile ortaklık kurmak için müracaatta bulunduğunu söylemiştir. İdareciye göre Türk Hükümeti bu hususta 31 Temmuzda Müşterek Pazarın Alman baş idarecisi Walter Hallstein'a bir mektup yazmıştır. Bununla beraber, Avrupa İktisadi Camiası, Türkiye'ye atfedilen teşebbüsü henüz resmen açıklamamıştır. Müracaatın Müşterek Pazar Vekiller Konseyi tarafından tasvip edilmesi lazımdır¹⁵.

Türkiye'nin Avrupa Müşterek Pazarı'na müracaatı aynı gün Vakit Gazetesi'nde de kendine yer bulmuştur. Vakit Gazetesi, Yunanistan'ın müracaatının kabul edildiğini de yazısına eklemiştir¹⁶.

6 Ağustos 1959 tarihli Hürriyet Gazetesi'nde Türkiye'nin AET'ye müracaatı "Avrupa Pazarı ve Türkiye" başlığıyla duyurulmuş ve Türkiye'nin üyeliği için kararın Eylül 1959'da Belçika'da gerçekleşecek olan Vekiller Konseyi'nde verileceği açıklanmıştır. Bu haberde ayrıca Avrupa Müşterek Pazarı'nın Türkiye'nin dış ticareti açısından önemli olduğunun altı çizilmiş ve müracaatın yerinde olduğu ifade edilmiştir¹⁷. Aynı tarihte "Avrupa Pazarına Üyeliğimiz Katileşiyor" başlığını atan Vakit Gazetesi ise haberinde şu cümlelere yer vermiştir:

İhracatımızın yüzde 40'ı bu memleketlerle yapılmakta, ithalatımızın yüzde 35'i bu memleketlerden olmaktadır. Bu bakımlardan Türkiye'nin dış ticareti bakımından bu memleketlerin teşkil ettikleri bir birliğe girmesi hayati ehemmiyeti haiz görülmektedir. Ancak prensip olarak bu teşkilata kabulümüz kararlaştırıldıktan sonra şartlarımız bildirilecektir. Avrupa Müşterek Pazarı'na dâhil altı memleket yaptıkları anlaşmalarda 12-15 senelik bir müddet zarfında gümrük hudutlarını birbirlerine açacaklar, bu altı memleket tek gümrük ülkesi haline gelecektir¹⁸.

¹⁵ "Müşterek Pazar İçin Türk Talebi", **Cumhuriyet**, 05 Ağustos 1959, s.5.

¹⁶ "Avrupa Müşterek Pazarına Gireceğiz", **Vakit**, 05 Ağustos 1959, s.1.

¹⁷ "Avrupa Pazarı ve Türkiye", **Hürriyet**, 06 Ağustos 1959, s.3.

¹⁸ "Avrupa Pazarına Üyeliğimiz Katileşiyor", **Vakit**, 06 Ağustos 1959, s.1.

Müşterek Pazar'a girmek için Türkiye'nin müracaatta bulunduğu dair Associated Press ajansının verdiği haber, Hariciye Vekâleti yetkilileri tarafından 7 Ağustos 1959 tarihinde Zafer Gazetesi'nde çıkan aşağıdaki yazı ile teyit edilmiştir:

“Türkiye'nin umumiyetle, Avrupa'da her sahadaki entegrasyon hareketlerine taraftar olduğu malumdur. Geçen sene sonunda, Avrupa'da bütün O.E.C.E. memleketlerini içine alacak bir serbest mübadele bölgesinin tesisi mümkün olamayınca, daha önce kurulmuş olan Müşterek Pazar grubundan başka, iki ay evvel, bir de Küçük Serbest Mübadele Bölgesi adı altında İngiltere, İskandinav Devletleri, Portekiz, İsviçre ve Avusturya'dan müteşekkil ikinci bir grup kurulmuştur. Bu iki grubun dışında kalan Türkiye, Yunanistan, İzlanda, İrlanda ve İspanya'dan mürekkep diğer O.E.C.E. azası memleketler de, şüphesiz bu iki gruba münasebetlerini tetkike başlamışlardır. Bilindiği üzere Yunanistan'ın Müşterek Pazar'a katılmak için geçen ay yaptığı müracaat, prensip itibariyle kabul edilmiştir. Giriş şartları, muhtemelen Eylül ayında müzakere edilip karara bağlanacaktır. Türkiye de, ticari ve iktisadi münasebetlerinin mahiyeti icabı, aynı camiaya katılmaya karar vermiş bulunmaktadır¹⁹.

Bu arada Libre Belgique adlı ve güçlü bir okuyucu kitlesine sahip olan muhafazakâr Belçika gazetesi 10 Ağustos 1959 tarihli yazısında, Türkiye ve Yunanistan'ın “Avrupa İktisadi Camiasına” dâhil edilmelerinin henüz olanaksız olduğunu belirten görüşlere yer vermiştir²⁰. Bir anlamda Belçikalı gazetenin bakış açısı, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Avrupa'nın kalkınmasında Türkiye'nin ve Yunanistan'ın birer engel olacağı iddiasını yansıtmıştır. Çünkü ekonomik olarak güçsüz olan Türkiye ve Yunanistan, Avrupa'nın kalkınmasında bir yük taşımayacak, aksine bir yük olacaktır.

Türkiye'nin Müşterek Pazar'a başvurusu ardından Türk basınına yansıyan bir diğer haberde ise, Türkiye'nin Müşterek Pazar'a üye olması ile birlikte Avrupa Yatırım Bankası'ndan kredi temin edebileceği ifade edilmiştir²¹.

Türkiye'nin Müşterek Pazar'a başvurusunun ertesi günlerinde Alman İktisat Bakanı Ludwig Erhard Türkiye'yi ziyaret etmiş; bu ziyarette Türkiye'nin “Avrupa İktisadi Camiası” yani Müşterek Pazar'a yaptığı müracaat ile ilgili oturumların da yapılacağı gazetelere yansımıştır²². Hürriyet'in haberine göre Türkiye'nin Müşterek Pazara katılması konusunda yapılan oturum bir buçuk saatten fazla sürmüştür²³. Erhard'ın gelişi Türkiye'nin Müşterek Pazar'a girişine bir destek vermek olarak anlandırılabilir.

¹⁹ “Müracaatımıza Dair Haber Dün Teyid Edildi”, **Zafer**, 07 Ağustos 1959, s.1.

²⁰ “Avrupa Müşterek Pazarı ve Türkiye”, **Hürriyet**, 11 Ağustos 1959, s.1.

²¹ “Avrupa Yatırım Bankası Bize Kredi Açıyor”, **Cumhuriyet**, 15 Ağustos 1959, s.1.

²² “Ludwig Erhard İstanbul'da”, **Zafer**, 18 Ağustos 1959, s.1.

²³ “Erhard'ın Arzusu: Almanya Yardımı ile Türkiye'nin Zirai Sahada Kalkınması”, **Hürriyet**, 20 Ağustos 1959, s.1.

20 Ağustos 1959'da dönemin Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen, İzmir Fuarı açılışında yaptığı konuşmada, Türkiye'nin Avrupa Müşterek Pazarı'na girmek için çalışmalarına hız verdiğini açıklamıştır²⁴.

23 Ağustos 1959'da basına yansıyan haberler Alman İktisat Bakanı Erhard'ın ziyareti sonucu açıklanan Türk-Alman Ortak Bildirisi ile ilgili olmuştur. Bu bildiriye Müşterek Pazar hakkında öne çıkan haberlerin ortak noktasında Almanya'nın Türkiye'ye bu süreçte yardım edeceği yer almıştır²⁵. Alman İktisat Bakanı Erhard ise ziyareti sonrası Müşterek Pazar hakkında şunları söylemiştir:

*(...) Türkiye'nin Müşterek Pazar'a iştiraki mevzuunu burada mütalaa ettik. Bildiğiniz gibi, Türkiye ve Yunanistan Müşterek Pazar'a katılmak üzere müracaat etmiştir. Türkiye'nin bu talebini Almanya yalnız anlayışla karşılamakla kalmamış, katılmanın bir zaruret olduğu kanaati ile bunun tahakkuku yolunda icap eden muhitlerde kendi imkanları dahilinde söz söylemeyi tavassutta bulunmayı da kendi için zevkli bir vazife saymıştır. İstanbul konuşmalarında meselelerimiz iki safha halinde mütalaa edilmiştir. Tek hamlede Türkiye'nin devam ettirmekte olduğu gayretleri neticesinde Avrupa iktisadi entegrasyonuna katılması yolları aranmış, bunun tahakkuku çareleri gözden geçirilmiş, bu katılma gerçekleşikten sonra da iki taraflı mahiyette göreceği yardımların imkan ve derecesi tespit edilmiştir. Bu vaadde Almanya elinden geldiği nispette yardımda bulunmayı kabul etmiştir(...)*²⁶.

Bu dönemde Alman İktisat Bakanı'nın Türkiye'ye gelişi, Türkiye'yi Müşterek Pazar üyeliği yolunda umutlandırmıştır. Demokrat Parti, Almanya ve Müşterek Pazar'ın diğer üyelerinin desteği ile ekonomik olarak çıkış yolunu bulacağını düşünmüştür.

Müşterek Pazar'a müracaat haberi basına çok sade bir şekilde yansımıştır. Bu durumun, Türkiye'nin Müşterek Pazar hakkındaki bilgisinin az olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Fakat günün koşulları gereği Avrupa Müşterek Pazarı'nın bu kadar genişleyip derinleşeceğini ve sonunda bir Avrupa Birliği'ne dönüşeceğini de bu dönemde kimse tahmin edememiştir. Bu yüzden Türkiye'nin Müşterek Pazar için "bekleyelim görelim" bakış açısı, müracaatın basın tarafından pek önemsenmemesini beraberinde getirmiştir.

Müşterek Pazar'a Türk Basımından Bakış

Müşterek Pazar'a başvurumuz, Türk Basımında kendisine yer bulmuş ve bazı köşe yazarları tarafından değerlendirilmiştir. Değerlendirmelerin büyük kısmında başvuru

²⁴ "Liberasyon Yolu ile İthalat Arttırılacak", **Hürriyet**, 21 Ağustos 1959, s.1.

²⁵ "Türk-Alman Müşterek Tebliği", **Zafer**, 23 Ağustos 1959, s.4.- "Almanya Yardım Yapacak", **Milliyet**, 23 Ağustos 1959, s.1.- "Yarım Milyar Dolarlık Yatırım Yapılıyor", **Hürriyet**, 23 Ağustos 1959, s.1.

²⁶ "Misafir Nazırın Basın Toplantısı", **Zafer**, 23 Ağustos 1959, s.4.- "Erhard Yatırım Programımızı Destekliyor", **Akşam**, 23 Ağustos 1959, s.1.- "Alman İktisat Bakanı Erhard'ın Açıklaması", **Cumhuriyet**, 23 Ağustos 1959, s.5.- "Alman İktisat Nazırın Dün Gitti", **Tercüman**, 23 Ağustos 1959, s.4.

olumlu bulunmuştur. Taranılan basın içinde, ilk değerlendirmenin Cumhuriyet Gazetesi yazarı Mazhar Kunt’tan geldiği görülmüştür.

Mazhar Kunt’a göre Türkiye’nin Müşterek Pazar’a başvurusu yerinde olmuştur. Genel olarak Müşterek Pazar’a üyelik çerçevesinde ülkede iki farklı sesin yükseldiğinden bahseden Kunt, bu taraflardan birini “Avrupa’nın kaliteli mallarının” ülkede yok satacağını ve “ticaret açığının kapanacağı yerde büyüyeceğini” savunanların oluşturduğunu ifade etmiştir. Kunt, ülkede bazı kesimlerin ise ciddi bir şekilde başvurunun olumlu olduğunu düşündüklerini iddia etmiş ve bu başvuruyla Yunanistan ile rekabet ortamının sağlanabileceğini savunanları ülkedeki diğer ses olarak göstermiştir. Kunt yazısından ayrıca şunlara değinmiştir:

Avrupa Müşterek Pazar’ını teşkil eden devletler camiası ile ortaklık kurmak üzere müracaatta bulunmuş olmamız hadiseden henüz haberdar olmayan büyük bir kütle üzerinde çok müsait tesirler uyandırmıştır. Haber esasen bir müddetten beri ortalıkta ağızdan ağza dolaşmakta idi. Fakat buna ihtimal vermeyenler çoktu. İleri sürdükleri sebepler de yabana atılacak gibi değildi. Bunlara göre böyle bir iltihak vukuunda sanayimiz atalete uğrayacak, Avrupa’nın kaliteli mamulü piyasamızı istila edecek ve ticaret açığı kapanacağı yerde gittikçe büyüyecekti. Aksi fikirde olanlar ise Avrupa Müşterek Pazar’ına iltihakımızı zaruri görmekte idiler. Ve bu zaruret bilhassa Yunanistan’ın bu yolda yaptığı müracaattan sonra artık önünden kaçınılmaz bir hal almıştı. Hakikatte bizce de bu pazara katılmamız elzemdi. Çünkü Yunanistan’ın buraya girmesinden sonra komşumuzun memleketimizde benzeri olan mahsulleri kolaylıkla ihraç edebilirken bizimkilere bu rüçhan tanınmayacaktır²⁷.

Dönemin Hürriyet Gazetesi yazarı Memduh Yaşa da Müşterek Pazar’a başvurumuz ile ilgili Mazhar Kunt’un görüşlerine yakın yazılar yazmıştır. Yaşa, Yunanistan’ın Müşterek Pazar’a girişi ile birlikte Türkiye’nin pazar payını kapayacağını ve Türkiye’nin bu birlikten ayrı kalmasıyla ekonomik olarak güçsüzleşeceğini aşağıdaki cümleleriyle iddia etmiştir:

Türkiye ile Yunanistan birçok maddelerin fakat bilhassa tütün ile kuru üzüm ihracında birbirleri ile rakip vaziyettedirler. Yunanistan Müşterek Pazar’a girmekle daha şimdiden pazarın diğer memleketlerine tanınan %20 nispetindeki gümrük resmi tenzilat nispeti her yıl artacak, on iki sene sonunda %100’e varacaktır. Yani 12 sene sonra Almanya, Fransa, İtalya ve Benelüks memleketlerine ihraç olunacak Yunan menşeli mallardan hiçbir vergi ve resim alınmayacaktır. Bu vaziyet, söz konusu memleketlerde Yunan mallarının satışını fevkalade kolaylaştıracak, aynı mahiyetteki Türk mallarının sürümünü ise güçleştirecektir. Türkiye, Müşterek Pazar’ın altı memleketine geniş mikyasta ihracat yapmaktadır. Müşterek Pazar memleketleri ve bunlardan bilhassa Almanya ihraç mallarımızın başlıca müşterisidir. İhracatımızın 1957’de % 33,1’i (229

²⁷ Mazhar Kunt, “Avrupa Müşterek Pazarı”, *Cumhuriyet*, 06 Ağustos 1959: s.3.

milyon TL), 1958'de % 31,3'ü (302 milyon TL) Müşterek Pazar memleketlerine yapılmıştır. Bu itibarla, Müşterek Pazar'a bizimle aynı maddeler ihracatçısı ve dış piyasalarda başlıca rakibimiz olan bir memleketin girmesi fevkalade önemi haiz bir mesele olarak mütalaa edilmelidir.

*Diğer taraftan Müşterek Pazar ile Küçük Serbest Ticaret Bölgesi'nin karşılıklı mücadeleyi daha dostane münasebetler içinde yapmak ve gelecekte Avrupa'yı iktisadi bakımdan birliğe kavuşturmak istedikleri takdirde birbirlerine karşılıklı gümrük tavizleri tanımaları ihtimal dâhilindedir. Bu takdirde Yunanistan, Küçük Serbest Ticaret Bölgesi'nde de bize nispetle daha müsait şartlara sahip olacaktır*²⁸.

Aydemir Balkan, "Avrupa-Sovyetler Yaklaşması, Avrupa'nın Kaderi ve Biz" başlıklı yazısında Fransa ile Almanya'nın "el ele vererek" Avrupa'da birlik kurmak istediğini ve iktisadi anlamda bunun gerçekleşmesinin mümkün olabileceğinin de altını çizmiştir. İngiltere'nin dışlandığını da ifade eden Balkan, "Avrupa Camiası"nın gücünden bahsetmiştir²⁹.

Dönemin Cumhuriyet Gazetesi yazarı Esat Tekeli, 18 Ağustos 1959 tarihinde yazdığı "Avrupa Müşterek Pazarı ve Biz..." başlıklı yazısında Avrupa Müşterek Pazarı'ndan bahsetmiş, Müşterek Pazar'ın kuruluşunu ve işleyişini anlatmıştır. Tekeli, Türkiye'nin bu konuda iyice düşünmeden hareket etmemesini önermiş ve Türkiye'nin Yunanistan'a "ayak uydurma hatasından sakınmasını" tavsiye etmiştir:

İktisadi bir birliğe dahil olmak, bir politika işi değildir. Vakia dış politika işleri de münhasıran menfaat ve hesaba dayanmakla beraber, iktisadi işler, rakama müstenit ince hesaplara muhtaçtır. Biz de Müşterek Pazara girmekten edineceğimiz menfaatle katlanacağımız zararı karşılaştırarak ona göre hareket etmek zaruretindeyiz. Avrupa'nın sanayici memleketlerinin sınai istihallerinin bir müddet sonra memleketimizde gümrüksüz girmesi, milli sanayimiz için rekabet imkanının ortadan kaldıracığı için çok ehemmiyetli bir zarardır. Buna karşı zirai istihsal ihracatımızın sürümünde bazı kolaylıklara mazhar olmak bir menfaat sayılır. Bahsettiğimiz zarar, beklenecek menfaate aşağı yukarı denk gelir mi? Bunu ithal ve ihracat rakamları üzerinde hesaplamaadan bir karar vermek, bizi hata ve zarara götürür. Avrupa Müşterek Pazarına zarara uğramadan katılmanın çaresi yok değildir. Müşterek Pazar anlaşmalarında iktisaden gelişmemiş, deniz aşırı bazı memleketler için müsaade ve muafiyetler kabul edilmiştir. Buna benzer müsaadeler bizim için de kabul edilirse mesele kalmaz. Bu pazara dahil olmak iktisadi kalkınma gayretlerimizle yakından ilgilidir. Altılar arasına

²⁸ Memduh Yaşa, "Yunanistan Müşterek Pazara Girdikten Sonra", **Hürriyet**, 07 Ağustos 1959: s.2.

²⁹ Aydemir Balkan, "Avrupa-Sovyetler Yaklaşması, Avrupa'nın Kaderi ve Biz...", **Cumhuriyet**, 13 Ağustos 1959: s.2.

kayıtsız şartsız katılmak, yıllardan beri iştiyakını taşıdığımız iktisadi kalkınmamızı kökünden baltalayacak kadar ağır neticeler verebilir. Bu sebepten hesaplarımızı ve tetkiklerimizi iyi yaparak büyük bir hataya düşmekten ve hele Yunanistan'a ayak uydurma hatasından sakınmalıyız

³⁰.

Esat Tekeli'nin görüşlerini üyelik konusunda temkinli olmak çerçevesinde değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü Türkiye, bu dönemde üyelik için acele ile karar vermiştir. Bir anlamda AET'nin ne olup olmadığı çok fazla düşünülmemiştir³¹. Fakat başvuru hamlesinin pek düşünülmesi de doğru olduğu söylenebilir. Çünkü yeni bütünleşmeye başlayan ve gelişmek isteyen bu Birliğe üyelik için ilk başvuranlar arasında yer almanın doğru bir atak olacağı düşünülebilir. Ayrıca Demokrat Parti Hükümeti de ekonomik darboğazdan bir an önce kurtuluşunun da “can simidi” olarak görülebilirdi. Dolayısıyla başvuru kararı çok eleştirilse de; karar doğrudu, ama zamanlama biraz yanlıştı.

André François Poncet, “Avrupa'nın Birleşmemiş Devletleri” adlı yazısında Avrupa'daki Altılar ile Yediler arasındaki rekabete değinmiş ve bu fikir ayrılığın iyi olmadığını belirtmiştir³². Buna benzer bir yazı da Handelsblatt Gazetesi'nden gelmiştir. Gazete İngiltere'nin başını çektiği Küçük Serbest Bölge projesini Avrupa'nın birleşmesinin önündeki engel olarak göstermiştir³³. Sami Kohen'e göre bu ayrılıkta De Gaulle de önemli bir rol oynamıştır. Kohen'e göre, De Gaulle Fransa'sı siyasi, askeri ve iktisadi sahalarda Batı ittifakını zedeleyen bir politika gütmüştür³⁴.

Müşterek Pazar ile ilgili ilk yazısından iki hafta sonra, Memduh Yaşa, Türkiye'nin Müşterek Pazara müracaatı ile düşüncelerini “Türkiye Müşterek Pazar'a Katılmalı mı? başlığıyla bir kez daha belirtme gereği duymuştur. Yaşa'ya göre Türkiye'de Müşterek Pazar'a karşı olanların en önemli endişesi, “genç sanayinin” Avrupalıların güçlü sanayilerince “ezilecek” olmasından kaynaklanmaktadır. Yaşa, Türkiye'nin Müşterek Pazar'a birdenbire ve kayıtsız şartsız katılımının böyle sonuçlar doğurabileceğini savunmuş fakat ülke içinde yabancılarla yarışabilecek güçte işletmelere sahip olduğumuzun altını da çizmiştir. Yaşa, yazısında Türkiye'nin Avrupa Müşterek Pazar'ına girmesini Türkiye'nin yararına gören bir çerçeve çizmiştir:

Türkiye'nin Müşterek Pazar'a katılması birdenbire ve kayıtsız şartsız olduğu takdirde tasavvur edilen neticelerin bazı sanayi işletmelerimiz için doğmasından şüphe edilemez. Gayri tabi şartlar içinde doğmuş, her türlü aşırı himaye tedbirleri altında ve rekabet ihtimalleri dışında çalışmış bir kısım sanayimiz güneşe ve havaya çıkmaya mütehammil değillerdir. Buna mukabil mümasil yabancı işletmelerle eşit

³⁰ Esat Tekeli, “Avrupa Müşterek Pazarı ve Biz”, **Cumhuriyet**, 18 Ağustos 1959: s.2.

³¹ Bozkurt, **op. cit.**, 2001: 260.

³² André François Poncet, “Avrupa'nın Birleşmemiş Devletleri”, **Hürriyet**, 19 Ağustos 1959: s.2.

³³ “Avrupa İktisadi İşbirliğini Kuvvetlendirmek İçin Kaybedilecek Zaman Kalmamıştır”, **Vakit**, 02 Ağustos 1959, s.3.

³⁴ Sami Kohen, “De Gaulle'ün Borusu...”, **Milliyet**, 20 Ağustos 1959: s.2.

rekabet şartları içinde yarışabilecek sanayi müesseselerimiz sanıldığı kadar az değildir. Bunlar Müşterek Pazar içinde daha geniş bir piyasaya, daha ileri tekniğe ve ham maddeleriniz daha ucuz ve rahat tedarik etmek, dolayısıyla gelişmek imkanına da kavuşmuş olacaklardır. Birincileri yalnız Müşterek Pazar içinde değil, fakat dış ticaretini az çok serbestleştirilmiş Türkiye içinde de bizim için halli müşkül bir problem olmaktan kurtulamayacaklardır. Şartlar ne olursa olsun bunlar, Türkiye'nin dışında ve içinde normal iktisadi münasebetler kurma teşebbüslerine karşı daima dikileceklerdir. Otuz senedir işlenen çeşitli hatalar "Sanayinin bu millet için olduğu" hakikatini geniş miktarda unutturmuş, birçok kafalarda "Milletin bu sanayi için" her türlü mihnete katlanması gerektiği inancını yerleştirmiştir. Kaldı ki sadece sanayiye ait problemler dolayısıyla değil, fakat paramız dış değerinin istikrarı, zirai maddelere ait daha önemli meseleler, yatırım politikamız vs. dolayısıyla Türkiye'nin Müşterek Pazar'a katılması, Roma Antlaşması'nın ihtiva ettiği intikal devresinde derpiş edilenlerden farklı kayıt ve şartlarla mümkün olabilecektir. Bizzat Anlaşmada, az gelişmiş üyelerin veya üyelerin sahip buldukları az gelişmiş mntıkların geliştirilmesini göz önünde bulunduran hükümler yer almış, bunu sağlayacak müesseseler kurulmuştur.³⁵

"Müşterek Pazar'ın Mahzurları" başlığıyla 21 Ağustos 1959'da Cumhuriyet Gazetesi'nde çıkan bir haberde yerli sanayinin "himayesiz kalacağı" ve "ağır bir darbe" yiyeceği vurgulanmıştır. Buna rağmen ülkede Müşterek Pazar'a Türkiye'nin girmesinden yana olanların da çoğunluğu oluşturduğu belirtilmiştir:

Yerli sanayinin himayesiz kalması ve ağır darbe yemesi ihtimali mevcut görülüyor.

Türkiye'nin Müşterek Pazar'a girmesi meselesi bilhassa ticari mahfilde günün meselesi olmaya devam etmektedir. Bu çevrelerde ifade edildiğine göre, Türkiye'nin Müşterek Pazar'a girmesinin memleket ekonomisine sağlayacağı faydalar arasında, bilhassa Avrupa Yatırımlar Bankası'ndan kredi temini imkanı bulunmaktadır. Müşterek Pazar memleketleri kendi aralarında Avrupa Yatırımlar Bankası adı ile bir banka kurmuşlardır. Şayet Türkiye Müşterek Pazar'a girerse, bu bankadan geniş kredi temin etmesi mümkün olacaktır. Müşterek Pazar'a girmemizin mahzurlarına gelince, bunların en başında tatbik edilecek müşterek tarifinin, yerli sanayiye himayesiz bırakarak, ağır bir darbe yemesine sebep olabilmesi ihtimali bulunmaktadır. Ayrıca, Türkiye hem coğrafi hem iktisadi bakımdan, Müşterek Pazar üyesi diğer devletlere nazaran özellik göstermektedir. Bu da bir mahzur olarak mütalaa edilmektedir.

³⁵ Memduh Yaşa, "Türkiye Müşterek Pazar'a Katılmalı Mı?", *Hürriyet*, 21 Ağustos 1959: s.2.

*Bununla beraber, genel olarak Müşterek Pazar'a Türkiye'nin girmesi fikrine taraftar olanlar ekseriyettedir*³⁶.

Peyami Safa, Tercüman Gazetesi'ndeki köşesinden, "Müşterek Pazar bugün için büyük faydalar, yarın için daha büyük imkânlarla doludur. Türkiye'nin iktisadi kalkınmasında da kuvvetli amillerden biri olabilir" diyerek Türkiye'nin Avrupa Müşterek Pazarı'na girmesinden yana taraf olmuş ve Türkiye için geleceğin Müşterek Pazar'da olduğunu savunmuştur. Safa, yazısında ayrıca Alman İktisat Bakanı Erhard'ın Türkiye'nin Müşterek Pazar'a müracaatı hakkında söylediklerine de yer vermiştir³⁷.

Nadir Nadi, Müşterek Pazar ile ilgili yazısını, 17-22 Ağustos 1959'da Türkiye'yi ziyaret eden Alman İktisat Bakanı Erhard'ın gidişinden sonra yazmıştır. Nadi, yazısında daha çok ziyaret sonrası yayınlanan Türk-Alman Tebliği üzerine yoğunlaşmıştır. Türkiye'nin gerçekten Avrupalı olmasını savunan Nadi, bunun ancak Türkiye'nin özgür iradesi ile demokratik bir ortamda olabileceğinin de altını çizmiştir. Nadi, "Nasıl Kalkınsak" başlıklı yazısında özellikle Demokrat Parti iktidarına yüklenmiştir:

*...Yalnız bir Avrupalı, ya da hür dünyalı olmaya içten, yürekten kararlı mıyız? İşte mesele burada itiraf edelim ki şimdiye dek D.P. iktidarının tuttuğu yol bu hususta içerisini ve dışarısını tereddüitten kurtarılacak derecede aydınlık olmamıştır. Avrupalı ve hür dünyalı sayılmak için Avrupa ve hür dünya devletlerinden kredi almak yetmez. Ben Avrupalıyım demek, hatta ekonomik gidişini onlarınkine uydurmaya çalışmak yetmez. Bildiride de ima yolu ile belirtildiği gibi, politik ve sosyal yönler ile de Türkiye'yi Avrupa bütününe katmak, bu uğurda çaba harcamak gerekir. DP İktidarına yüklenen Nadi, D.P.'nin iktidara gelmeden önceki yapısından çok uzak olduğunu ve baskıcı bir rejim uyguladığının altını çizmiştir. Fakat Avrupalı olmanın da yararının altını şu cümlelerle çizmiştir: ...Türkiye, her cephesi ile Avrupalılaşmaya gayret etmezse, bir köşede unutulup kalmaya mahkumdur. Dostlarımızın yardımı, ancak kendi tutumumuzda samimi davranırsak bize yararlı olabilecektir*³⁸.

29 Ağustos 1959'da Esat Tekeli, "Son Günlerin Olaylarına Bakış" başlığıyla bir yazı yazmıştır. Tekeli, Türkiye'nin Müşterek Pazar'a girişinin, Türkiye'yi Almanya'nın bir pazarı haline getireceğini iddia etmiş ve bunun Almanların çıkarına olacağını savunmuştur:

Avrupa Müşterek Pazar'ına iştirakimiz meselesinin en ruhlu noktası olan Türk sanayinin himayesi hususu, ne Erhard'ın, ne de Dış İşleri Bakanımızın izahlarında aydınlatılmamıştır. Bir gazetenin yazdığına göre Erhard bu meseleyi, Yani Türk sanayinin korunması meselesini de görüştük, Fakat çok geniş olduğu için şimdi izah edemeyeceğim" demiş. Dışişleri Bakanımız ise, gümrük resimlerinin Müşterek Pazar'a dahil

³⁶ "Müşterek Pazar'ın Mahzurları", **Cumhuriyet**, 21 Ağustos 1959, s.1.

³⁷ Peyami Safa, "Müşterek Pazar ve Türkiye", **Tercüman**, 24 Ağustos 1959: s.1.

³⁸ Nadir Nadi, "Nasıl Kalkınsak", **Cumhuriyet**, 24 Ağustos 1959: s.1.

memleketler arasında kaldırılmasının tedrici olacağından bahsediyor. Gerçekten gümrük resimleri 10-15 yıllık bir intikal devresi zarfında kalkacaktır. Fakat biz Almanya, Fransa ve İtalya gibi sanayici memleketlere ayak uydurabilir miyiz? Bu Batı Avrupa memleketleri ile bizim aramızda sınai istihlal alanında mesafe yok mudur? Hatta bu mesafe, bir bakıma göre asırla ifade edilebilecek kadar uzun değil midir? Böyle olunca milli sanayimiz gümrük resmi alırken dayanamadığı yabancı rekabetine, gümrük resmi kalktıktan sonra nasıl mukavemet edebilecektir? Sayın Fatih Rüşti Zorlu, Türkiye'nin Müşterek Pazar'a iştiraki muayyen şartlarla olacak, diyor. Bu muayyen şartlar nedir ve sınai istihsalimizi korumaya ne derece hadimdir? Bu noktalar bilinmiyor ve izah da edilmemiş bulunuyor. Gümrük Birliği meselesi o kadar mühimdir ki Fransa, Müşterek Pazar anlaşmasını imzalamadan, Pazar iştirak hususunda Fransız Meclisi'nden prensip kararı almaya lüzum görmüştü. Bizim için böyle bir birliğe iştirak, daha ziyade hayati bir meseledir. Bu durumda acaba bu meselenin Büyük Millet Meclisinde münakaşasına imkan hazırlamak daha isabetli olmaz mı? Şayet bu iştirakte, bizim için ağır mükellefiyetler yüklemeyecek ve sınai istihsalimize zarar vermeyecek hususi ve istisnai şartlar temin edilebilecekse bu noktanın halk efkârına açıklanması ve tekeffül edilmesi icap etmez mi? Türkiye'nin Müşterek Pazar'a girmesi, Almanya'ya Türkiye'de daha serbest bir sürüm yeri temin edeceği için Almanların menfaatine uyan bir şeydir. Buna karşı Avrupa iktisadi bütünlüğüne hizmet için Türkiye eğer fedakârlıkta bulunacaksa, bu fedakarlığın manasını ve faydasını anlamak güçtür. Herhalde iktisadi kalkınma davamızla yakından ilgili olan bu Müşterek Pazar'a iştirak meselesini, en ziyade ve hatta münhasıran kendi menfaatimiz ve devamlı menfaatimiz bakımından gözden geçirmeden bir karara varmak hatalı olacaktır³⁹.

Esat Tekeli, Türkiye'nin Müşterek Pazar (Ortak Pazar) ile bütünleşmesinin ileride Türk ekonomisinin kalkınmasını engelleyeceğini ileri sürmüş, hatta daha sonraki dönemlerde Esat Tekeli'nin görüşleri "Onlar Ortak, Biz Pazar" ifadelerinin de başlangıcını oluşturmuştur.

Feridun Ergin, Müşterek Pazarın dışında kalmanın pahalılık yaratacağını, düşük hayat seviyesi doğuracağını ve döviz sıkıntısına yol açabileceğini savunmuş ve bu pazara girişin Türkiye için nadir bir fırsat olduğunu altını çizmiştir:

(...)Hükümet tarafından yapılan müracaatı tereddütle karşılayan iş adamlarına rastlanmaktadır. Müteaddit kimseler, ithalat vergileri indirilir ve gümrük kapıları ardına kadar açılırsa, milli sanayinin sarsılabileceğini ileri sürmektedirler.

(...)Yaşayabilmek için gümrük himayesine muhtaç bulunan sanayi şubeleri her memlekette mevcuttur. Türkiye'deki durumun hususiyeti, bu

³⁹ Esat Tekeli, "Son Günlerin Olaylarına Bakış", **Cumhuriyet**, 29 Ağustos 1959: s.2.

çeşit sanayinin diğer yerlerden fazla olmasıdır. Fakat Müşterek Pazar’a girilir girilmez, kendi ayakları üzerinde yürüyemeyecek istihsal kollarının mukadderatlarına terk edileceği düşünülmemelidir. Elbet bunlara uzun bir intibak müddeti bırakılacak, vergi muafiyetleri tanınacak ve müsait şartlarla kredi açılacaktır. Düşük verimli iş sahalarındaki sermayelerin mühim zararlara maruz kalmaksızın tasfiyeye tabi tutulması ve daha müsait faaliyet kollarına aktarılması, Müşterek Pazar projesinde dikkate alınmış hususlardandır.

(...)Financial Times gazetesine göre, Türkiye’nin Müşterek Pazar meselesinde karşılaşılabileceği en mühim engellerden biri, iş adamlarının zihniyetiyle alakalıdır. Yabancılar Türk sanayicilerinin rasyonel işletme prensiplerine gereken ehemmiyeti vermediklerine kani gözükmedirler. Böyle bir intibahın uyanmasına sebep, belki de darlık yıllarında döviz tahsisleri çıkartmaya ve kredi açtırmaya muvaffak olmuş bazı müteşebbislerin ampirik usullerle fabrika kurmak ve çalıştırmak istemeleridir. Financial Times’in yazısını okuduğum vakit, sadece zihniyet meselesinin bir memleket kaderi üzerinde mühim rol oynayabileceğine ihtimal vermemiştim. Lakin meseleyi tetkik edince, teşhisin tamamıyla yani yüzde yüz haksız sayılamayacağını gösteren emarelerle karşılaştım.

(...)Fakat her şeye rağmen, hükümet tarafından yapılan teşebbüsün müspet netice vermesini memleket hesabına temenni ediyoruz. Zira Müşterek Pazarın dışında kalmak pahalılığın, düşük hayat seviyesinin ve döviz sıkıntısının gayri muayyen müddet uzayıp gitmesine sebebiyet verebilir. Bürokrasinin yenilmesi ve rasyonel işletme usullerinin kökleştirilmesi her ne kadar güçlükler arz ederse de, bir zihniyet inkılabının gerektireceği irade kuvvetini göstermek mecburen katılmamız fedakarlıklar pahasına olsa bile, dünya ekonomisinin gidişine ayak uydurmamıza imkan hazırlayacak nadir fırsatlardan birini teşkil edecektir

⁴⁰

Sonuç

Türkiye’nin Avrupa Ekonomik Topluluğu’na başvurusu basına hemen hemen aynı şekillerde yansımıştır. Aynı haber kalıplarının ve aynı başlıkların kullanıldığı görülmüştür. Bu konu hakkında çeşitli köşe yazarlarının makalelerinde, Türkiye’nin başvurusunun genelde olumlu karşılandığı görülmektedir.

Türkiye’nin başvurusunu olumsuz bulanlar, Türk sanayisinin etkileneceğini öne sürmüşler; başvuruyu olumlu bulanlar ise Yunanistan ile ticari rekabette bu hamlenin doğru olduğunu iddia etmişlerdir. Bu dönemde Türkiye’nin EFTA ile AET arasında kaldığı ve herhangi birini seçmek zorunda olması da basına yansıyan yazılar arasında kendisine yer bulmuştur.

⁴⁰ Feridun Ergin, “Müşterek Pazar ve Biz”, *Cumhuriyet*, 30 Ağustos 1959: s.2.

Türkiye'nin başvuru haberi ilk defa 30 Temmuz 1959 tarihli Akşam Gazetesi'nde yayınlanmış ve hemen Dışişleri Bakanlığı tarafından ertesi günkü Zafer Gazetesi'nde yalanlanmıştır. Bu dönemde Zafer Gazetesi, Demokrat Parti iktidarının çizgisinde yazılar yayınlamayı tercih etmiştir. Bir anlamda Demokrat Parti'nin yarı-resmî yayın organı şeklindedir.

30 Temmuz 1959 ile 31 Ağustos 1959 tarihleri arasındaki basın taramasında dikkati çeken bir nokta bazı gazetelerin başvuru haberini hiç duyurmamış olmalarıdır. Özellikle Milliyet ve Tercüman gazetelerini bu dönemki sayılarında Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na başvuru yaptığı haberi yer almamıştır. Dönemin bu iki önemli gazetesi, Türkiye'nin AET'ye başvurusunu önemsemediği ve bu yüzden yakından takip edemediği söylenebilir.

Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na başvurusu, Avrupa basınına da yansımıştır. Avrupa basınında -birkaç istisna haricinde, başvuru gereksiz bulunmamıştır. Hatta Türkiye'nin İngiltere'nin başını çektiği EFTA'ya tercih etmeyip AET'yi tercih etmesi "sevinçle" karşılanmıştır⁴¹.

Hükümetin, başvurusu karşısında AET'den beklediği cevabı alması uzun sürmemiştir. AET Bakanlar Konseyi 11 Eylül 1959'da aldığı karar ile Yunanistan ve Türkiye'nin başvurularını kabul etmiştir.

Kaynakça

Kitap ve Makaleler

- Feroz AHMAD, **Bir Kimlik Peşinde Türkiye**, Çev. Sedat Cem Karadeli, 2. Baskı, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007
- A. BALKAN, "Avrupa-Sovyetler Yaklaşması, Avrupa'nın Kaderi ve Biz...", **Cumhuriyet**, 13 Ağustos 1959, s.2, 1959
- Veysel BOZKURT, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Bursa, Vipaş Yayınları, 2001
- Şaban H. ÇALIŞ, **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri**, 3. Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2006
- Hasan Berke DİLAN, **Türkiye'nin Dış Politikası**, İstanbul, Alfa Yayınları, 1998
- F. ERGİN, "Müşterek Pazar ve Biz", **Cumhuriyet**, 30 Ağustos 1959, s.2, 1959
- Çağrı ERHAN, Tuğrul ARAT, "AET'yle İlişkiler", Baskın Oran (ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt I, 7. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002
- Sami KOHEN, "De Gaulle'ün Borusu...", **Milliyet**, 20 Ağustos 1959, s.2, 1959
- Mazhar KUNT "Avrupa Müşterek Pazarı", **Cumhuriyet**, 06 Ağustos 1959, s.3, 1959
- Nadir NADİ, 1959, "Nasıl Kalkınsak", **Cumhuriyet**, 24 Ağustos 1959, s.1.

⁴¹ Erhan, Arat, **op. cit.**, 2003: 819.

- Andre Francois PONCET, “Avrupa'nın Birleşmemiş Devletleri”, **Hürriyet**, 19 Ağustos 1959, s. 2, 1959
- Peyami SAFA, “Müşterek Pazar ve Türkiye”, **Tercüman**, 24 Ağustos 1959, s.1, 1959
- Esat TEKELİ, “Avrupa Müşterek Pazarı Ve Biz”, **Cumhuriyet**, 18 Ağustos 1959, s.2, 1959
- Esat TEKELİ, “Son Günlerin Olaylarına Bakış”, **Cumhuriyet**, 29 Ağustos 1959, s.2, 1959
- M. YAŞA, “Yunanistan Müşterek Pazara Girdikten Sonra”, **Hürriyet**, 7 Ağustos 1959, s.2, 1959
- M. YAŞA, “Türkiye Müşterek Pazar'a Katılmalı mı?”, **Hürriyet**, 21 Ağustos 1959, s.2, 1959

Gazeteler

- “Alman İktisat Bakanı Erhard'ın Açıklaması”, **Cumhuriyet**, 23 Ağustos 1959.
- “Alman İktisat Nazırı Dün Gitti”, **Tercüman**, 23 Ağustos 1959.
- “Almanya Yardım Yapacak”, **Milliyet**, 23 Ağustos 1959.
- “Avrupa İktisadi İşbirliğini Kuvvetlendirmek İçin Kaybedilecek Zaman Kalmamıştır”, **Vakit**, 02 Ağustos 1959.
- “Avrupa Müşterek Pazarı ve Türkiye”, **Hürriyet**, 11 Ağustos 1959.
- “Avrupa Müşterek Pazarına Alınmıyoruz”, **Akşam**, 30 Temmuz 1959.
- “Avrupa Müşterek Pazarına Gireceğiz”, **Vakit**, 5 Ağustos 1959.
- “Avrupa Pazarı ve Türkiye”, **Hürriyet**, 6 Ağustos 1959.
- “Avrupa Pazarı”, **Zafer**, 31 Temmuz 1959.
- “Avrupa Pazarına Üyeliğimiz Katileşiyor”, **Vakit**, 6 Ağustos 1959.
- “Avrupa Yatırım Bankası Bize Kredi Açıyor”, **Cumhuriyet**, 15 Ağustos 1959.
- “Erhard Yatırım Programımızı Destekliyor”, **Akşam**, 23 Ağustos 1959.
- “Erhard'ın Arzusu: Almanya Yardımı ile Türkiye'nin Zirai Sahada Kalkınması”, **Hürriyet**, 20 Ağustos 1959.
- “Hariciye'nin Açıklaması”, **Zafer**, 2 Ağustos 1959.
- “Liberasyon Yolu İle İthalat Arttırılacak”, **Hürriyet**, 21 Ağustos 1959.
- “Ludwig Erhard İstanbul'da”, **Zafer**, 18 Ağustos 1959
- “Misafir Nazırın Basın Toplantısı”, **Zafer**, 23 Ağustos 1959.
- “Müracaatımıza Dair Haber Dün Teyid Edildi”, **Zafer**, 7 Ağustos 1959.
- “Müşterek Pazar İçin Türk Talebi”, **Cumhuriyet**, 05 Ağustos 1959.
- “Müşterek Pazara Henüz Müracaat Edilmedi”, **Akşam**, 31 Temmuz 1959.

“Müşterek Pazarın Mahzurları”, **Cumhuriyet**, 21 Ağustos 1959.

“Türk-Alman Müşterek Tebliği”, **Zafer**, 23 Ağustos 1959.

“Yarım Milyar Dolarlık Yatırım Yapılıyor”, **Hürriyet**, 23 Ağustos 1959.